

ГОД. XX.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 34.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издави за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА.

Данас се приказује у нашем позоришту „Балканска царица“, то знаменито позоришно дело црногорског кнеза Николе I.

Надамо се, да ћемо учинити велику услугу нашем позоришном свету, ако му изнесемо шта се збива у тој драми.

Предмет за ту драму узет је из оног веома занимљивог доба у историји Црне Горе, које је свршетком петнаестог века, са пропасти династије Црнојевића и оснивањем теократске монархије, властичанства, имало свој завршетак.

Први чин почиње монологом Станка, млађег од двојице синова изнемоглог старог кнеза Ивана Црнојевића, у престоници Жабљаку, на Скадарском језеру. Тешко му је у пустој кући, тражи слободан зрак, планину, лов и згоде јуначке, коња и девојку, дивну Даницу, кћер старог кнеза Перуна. Полази у лов, али у то долази брат му Борђе да од њега добије пристајање на неке важне државне послове. Али Станко није вољан бавити се тим, па кад га Борђе стане с тога укоравати, пребацује му, што се верио латинком; јер Борђе је испросио кћер дужда млетачкога. Борђе му на то одговара, да би он, кад би бирао по срцу својем, изабрао другу. „А та је?“ — „Даница“ — вели Борђе и одлази. Ватреном љубомором у прсима остаје Станко сам и пред очима му излазе црне слике будућности. У таквом расположењу затече га Даница, која му носи дарове од мајке кнегиње. Станко наваљује на њу укорима, али га надвлада њена достојанствена невиност и љубавна оданост, те се приказ завршује потпуном љубавничком слогом.

Истом се Даница из Станкова наручја петргла, долази војвода Дејан, као посланик државног већа и јавља, да Борђе Кастриот тражи

помоћ од Црне Горе против Турака, и да му државно веће, по кнежевој одлуци, шаље војску и Станка на челу. Станко је занесен као да је већ у љутој борби. Дејан му даје савете, који се оснивају на искуству последњег рата и у неколико разјашњавају сјајне победе црногорске војске. У томе јавља се Ибрахим-ага, посланик султанов. Ибрахим као лукави дипломата старе турске школе хоће да примаме Станка, казујући му, како султан за њ пита, и радозналост задовољава му раскошно опсењујући уживања турскога живота. Пред духовним очима открива му слику пуну ватреног источног чара. Штета, каже му, што ти ниси Турчин.

„Син Иванов ти си мали,
Син Султанов био б' већи.“

Семе пада на плодну земљу. Чин се свршава зетским колом и опроштајном гозбом, где Станко предаје Даницу у заштиту својем брату.

Други чин почиње се разговором између станкових слугу, Иве и Угљеше, који се разговарају о последњем рату, док се њихов господар под шатором одмара од пута. Иво је брбљав, те пријатељу свом открива тешку тајну, која му не да мира. Прислушкивао је, кад му је господар био на тајном састанку са неким старим Турчином Мало после кнез Станко предаде му писмо за тог Турчина, а он је то писмо, зло слутећи, послао кнезу Ивану. Станко излази из шатора и слуге му носе посланице. По ручку зове гуслара. Он му пева Вука Бранковића, како је свога кнеза издао на Косову пољу. Песма проклиње издајцу. Станко зловољан тера гуслара. За тим јавља се Даница са пријатељицом својом Мартом. Оне наричу, јер је оцу даничином стигао глас, да је Станко у боју код Кроје заробљен и чами у једреничкој тамници.

Станко, који је девојке из далека гледао, ступа напред. Даница га опази и онесвести се. Кад је Станко и Марта однесу у шатор, долазе посланици кнеза Ивана, да поздраве Станка. Међу њима су Дејан и Перун. Дејан из далека спомиње Станку оно писмо, али додаје и то, да ће добро проћи, ако се покаје и поврати на очинско срце. Станко је јогунџа, не покорава се, него на послетку призна, да ће са својим присталицама Султану. „Не мисли,“ — каже му љутит Дејан, — „да је Црна Гора баџина твоје куће. Ако ћеш с народом, добро; не ћеш ли, ти одлази!“

Једва можеш веровати својим ушима. Кнез владалац и самодржац, да казује такве речи своме народу са позорнице! Тако је то; али кнез Никола може, јер нема на свету кнеза, који је тако спојен са животом свога народа, као он и његова породица.

Кад молитве и претње не помажу, Дејан каже Станку, да је издајница. Потежу се мачеви и Дејан пада рањен. Говор дејанов на смрти показује, да је песник у том карактеру хтео изнети најлепши пример племенитог црногорства. Дејан, који је сав свој живот провео служећи кнезу Ивану, рањен од иванова сина, заклиње убицу, да се окане срамотне одлуке, па да постане опет родољуб, и он ће пољубити руку, која га је смртно ранила, и умреће задовољан. Станко је потресен, нагиње се Дејану, који се од радости разабра, али у последњем часу побеђује покварено срце и упорно јогунство. „Ја идем Султану“, — вели Станко, и та реч задаје Дејану последњи ударац. Дејана носе мртва, а Станко се спрема на одметништво. Даница и Марта излазе из шатора. Марта казује Даници, да је Станко убио Дејана. Она не верује. Ето Станка. После загрљаја Станко признаје, да је убио Дејана, али он га је увредио. Она му прашта. Кад јој он своју тврду одлуку каже и зове је, да с њиме пође, подиже се права Црногорка и рече: „Никад!“ — „Шта те веже...?“ — „Шта ме веже? Све ме веже!“ У заносним стиховима казује своје одушевљење за спромашну, али красну, слободну и славну отаџбину своју. Он јој каже, да ће бити царица, ако пође с њиме. Али она одговара, да је свака Црногорка мала царица. Отуда и тај наслов драми. Кад Станко не пре- стаје говорити о балканској круни, којом ће

га Султан наградити и коју ће он с њом заједно носити: она му у дивним стиховима каже, да је круна из туђих руку срамотна. Он треба да подигне лазареву круну, која ће га прославити, а да се прође туђе, која ће га обрукати.

Станко не узмиче. У том јављају слуге, да с брда долази чета коњаника, потера. Како Даница никако не попушта, Станко јој лакоумно казује, да у Турака има изобила лепих девојака. „И у Црној Гори биће увек јунака, који ће издајцу казнити“, — одговара му увређена девојка. У све то већем гњеву хоће да истргне сабљу од слуге, да сама убије отпадника, али кад јој не пође за руком, обраћа се чети и узвикује: „Ко је јунак и убије издајцу, добиће моју руку и све благо старог Перуна.“ Тад је Станко ухвати и повиче: „Кад мене не ћеш, не ћеш ни другог!“ — прободе је ножем и побегне. Потера, са старим Перуном на челу, налази Даницу у крви. На очево јадиковање освешћују се; види се, да није на смрт рањена, и док Перун изговара молитву, завеса пада.

Трећи чин. Црногорци и Турци стоје једни према другима на бој спреми. Две војске предводе два брата: Ђорђе и Станко. Од Станка отишао слуга Иво, покорно се Ђорђу и каже му, како је у турској војсци. Заповедник издаје стратешке наредбе, а то има војничке вредности, што Црногорци могу боље оценити него ико други на свету. Иван благосиља оружје својих војвода. То благосиљање оружја старијег сина против млађег, што предсказује трагичну силу, уводи достојно у други приказ, у ком је катастрофа.

Позорница представља бојно поље. Пољем леже рањеници. Даница и Марта долазе, да их крепе. Разговор са рањеницима веома је карактеристичан; види се, да је по природи састављен. Међу рањеницима је и један Турчин, вапије за водом. Марта бежи, али је Даницу дирнуо тај вапај и пружа кондир рањеном Турчину. Кад он, пијући, подиже главу, она позна — Станка. Даница тргне кондир, ал' се у маху стина па пружа кондир рањеном Станку. У том упада турска чета и собом носи Станка-пашу. Он зове Даницу у Скадар; она хоће и каже како.

И залети се, скочи — у брзу Морачу.

Тај призор, кад би га претстављале глумице, као што су Ристориница, Волтерка, Сара Бернардова или Дузе, могао би по срчаности и дубоком осећању, по великој трагичности, стати уз најбоље драмске призоре на свету.

Тим се свршава драма. Последњи призор има само још тај задатак, да истакне црногорску победу и да објави, да је Перун у боју погинуо пре него ли је дознао, да се Даница у Морачи утопила.

Као што из ове садржине видимо, „Балканска царица“ права је романтична драма у потпуном смислу те речи.

Главни је јунак драми Даница, у којој блистају многе ретке и узвишене врлине, и у којој је право црногорство онако дивно оличено, поред најплеменитијих и најодабранијих осећаја јуначке људске душе.

У писању те драме слушао је кнез-песник само своје срце и имао је за својом памету. Само он, који је као господар земље имао доста прилика, да скроз и скроз позна људе, да им види махне, да им оцени врлине, да провикне у душевне им наклоности, да им распозна карактере, да разликује подлост и издају од поштених и узвишених карактера: само он могао је да створи таку замашну драму, коју је извадио из душе својега народа, те је његов народ сада с чистим одушевљењем слуша и с правим заносом прима је у срце своје.

У драми долази и „Зетско коло.“ То је управо народно коло, као што је и све друго народно, што се налази у „Балканској царици.“ Оно је у овој драми од великог ефекта. У том колу ухвате се за руке, све једно мушко а једно женско, па по два пута корачају од леве на десну страну, а по један пут поврну се унатраг, талкајући складно ногама. сугласно по тону песме, коју певају. Сви мушки почињу у један глас за коловођом певати и увек понављају цео стих; а женске прихвате вазда другу половину истог стиха, па за тим испевају и савколики стих. Многлас тога певања потиче управо из тога замењивања једних мушких гласова са нежним и умљатим гласовима женским.

У „Балканској царици“ понесени су и па-

триотски осећаји и назори, који се тичу и друге нам браће Словена.

Доситије, Сава Текелија, Бранко, владика Петар II., Јован Суботић, др. М. Попит-Десанчић, Змај-Јован Јовановић као свесни и помірљиви Срби, увек су истицали братску слогу између Срба и Хрвата, као најтврђи стожер, на ком почива наша узајамна будућност, као најјачи бедем, који нас од валовите туђинске поплаве може спасти и одржати.

Том стазом свесних Срба ударио је и кнез Никола, што му служи на највећу дилку, јер је тиме доказао, да зна високо стајати над предрасудама и ниским страстима, које су нас данас једне од других отуђиле и тако нам душама и умовима заокренуле, да смо се од рођене и крвне браће начинили злбном небраћом.

У „Балканској царици“ Станко лакоумно више на Дубровчане и на њихово латинство, а Борђе брани мушки Дубровчане и ниже им славе, па завршује:

„Прођи се стварат' рад вјере бруку,
С братом се држи руку под руку!“

Надојени узвишеним духом чисте јеванђелске благовести, ови благи и мудри и родољубиви гласови спуштају се данас, ето, са кршинога Ловћена међу нас. Шаље нам их витешки владалац, генијални песник. човек наш по крви и души; наш — у свему и по свему.

Чујмо те угодне гласове!

„Време је већ да се освестимо и да се огресемо наших заблуда. У раздору ћемо се пре или после уморити, истрошити, ослабити и изгинути! Мали смо, а слаби смо и празноруци! Не пружимо ли још брат брату руку, пропаст нам је неизбежна!“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

Ред позоришних представа.

У уторак 4. (16.) априла по други пут: „Балканска царица.“ Драма у 3 чина, с певањем, написао Никола I., с одобрењем песничким за позорицу удесио А. Хаџић.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

34. Представа.

У ДУЊЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

Ван претплате.

У Новоме Саду, у понедеоник 3. (15.) априла 1895.

ПРВИ ПУТ:

БАЛКАНСКА ЦАРИЦА.

Драма у 3 чина, с певањем, написао НИКОЛА I., с одобрењем песничким за позоришту
удесно А. Хаџић, музика од Х. Дубека. — Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Иван-Бег Црнојевић, Господар	Васо	— — — — —	Т. Кондороши.	
Црне Горе и Зете — — — Душановић.	Оливер	— — — — —	С. Кретић.	
Борђе Црнојевић, наследник	Дабижив	} војводе — — — — —	М. Токалић.	
престола — — — — — Спасић.	Калета		— — — — —	Станковић.
Станко Црнојевић, војвода Зет-	Остоја	— — — — —	Васиљевић.	
ски, млађи син Иван-бегов — Ружић.	Капетан Јован — — — — —	— — — — —	Марковић.	
Кнез Дејан, властелин Зетски — Лукић.	Угљеша	} слуге Станкове — — — — —	Бакаловић.	
Кнез Перун, властеличић Зет-	Иво		— — — — —	Тодосић.
ски — — — — — Николић.	Гуслар	— — — — —	Добриновић.	
Даница, кћи Перунова — — — Т. Лукићка.	Први	} рањеник — — — — —	Станковић.	
Марта, њена другарица — — — Ј. Весићева.	Други		— — — — —	Жикић.
Ибрахим-ага, посланик цара Му-	Часник	— — — — —	Стефановић.	
рата — — — — — Марковић.	Војник	— — — — —	Стефановић.	
Лале	Осман паша	} заробљеници — — — — —	Васиљевић.	
Пипо	Селим паша		— — — — —	Стефановић.
Брасо	Бег		— — — — —	Стефановић.
Хото.	Илић.	— — — — —	— — — — —	

Збива се при свршетку XV. века у престоници Жабљаку и околици јој.

Чланови српског читаоничког певачког друштва из љубави према народном позоришту суделују у данашњој представи.

За овај комад прављено је ново одело и набављени су и потребни позоришни прибори.

Ко од наших поштованих претплатника жели своју ложу или своја места и за ову представу задржати, нека изволи ту намеру своју изјавити у књижари браће М. Поповића најдуже до 10. сахата пре подне. Претплатници добијају ложу своју или места своја по претплатној цени.

Улазнице могу се добити у књижари Браће М. Поповића од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7¹/₂ свршетак у 10¹/₄ сахата.